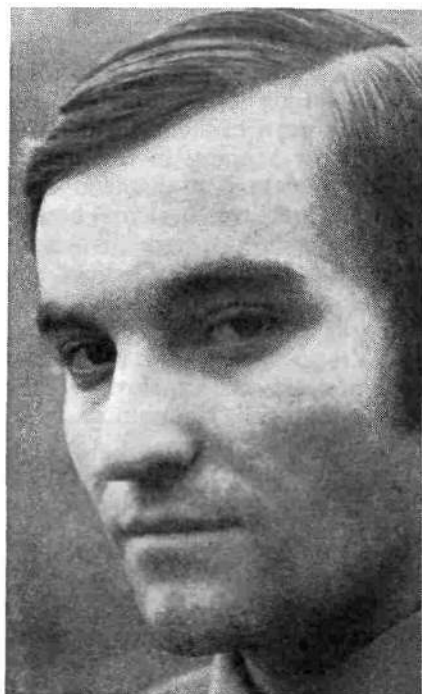

VOJAKI OB KONCU VOJNE

Radijska igra

Evald Flisar

(Najbolje ocenjeno delo
na natečaju RTV Ljubljana)

GLASOVI:

CIGAN, hripav, visok glas petdesetletnika, z rahlim naglasom, zaletavajoč se, kramljajoč; glas človeka, ki je vajen govoriti sam s seboj, elastičen, spreminjajoč se brez težav iz ponižnosti v napadalnost in narobe.

POSCH, bariton, glas oficirja, ki je izgubil identiteto in se je v zmešnjavi duševnega razkroja oprijel pijače. Teatraličen od časa do časa, lajajoč na hipe.

KIRSCHBAUER, glas mladega človeka brez izobrazbe in brez posebnih značilnosti, ki najde rešitev iz krize v brutalnosti.

WÄGER, droben, duhovniški glas, z nadihom mistike, vendar s skorjo zabavljajočega realizma.

KELLER, glas ne preveč inteligentnega fanta, ki je živčen in trmast in ki ga muči domotožje.

ZIEGLER, glas ciničnega nemškega oficirja, čigar ideal je zmeraj bila samoohranitev.

— — —

Čas dogajanja: pozna zima 1945, pred prihodom rdeče armade.

I.

KELLER: Morda so platane. A morda niso platane. Takšna megla je, da ne morem razločiti. Pet dreves stoji pred hišo.

WÄGER: Kaj stoji pred hišo?

KELLER: Pravim, pet dreves stoji pred hišo.

WÄGER: Začel je šteti drevesa.

KIRSCHBAUER: Raje šteje dneve.

KELLER: Tudi dneve štejem. Danes je natanko trinajsti dan. Jutri bo pol meseca, kar smo prišli in se zabarikadirali v to bajto.

WÄGER: Gospod Posch si spodaj v kleti nataka stotriindvajseti liter.

KIRSCHBAUER: Vse skupaj mi ne diši. Prišli smo, da poiščemo majorja Zieglerja. Zakaj ga ne iščemo?

WÄGER: Gospod Posch se je odločil, da najprej najde resnico. V vinu. Zima zunaj mu smrdi.

KELLER: Čaka, da skopni sneg.

WÄGER: Sneg ne bo skopnel. Zapadlo ga bo še več. Ostali bomo v tej hiši, dokler ne pocrkamo od gladu. Potem pridejo Rusi in izbrskajo kosti.

KELLER: Kako neki se premikajo po tem snegu?

WÄGER: Kdo?

KELLER: Rusi.

WÄGER: Vroče krvi so. Topijo ga pred seboj.

KIRSCHBAUER: Ti si bedak.

WÄGER: Preden smo zapustili enoto, je z južne fronte prišla novica, da so videli znamenja. Mesečeva obla se je neko noč spremenila v lobanjo.

KIRSCHBAUER: Ja, in na glavi je imela nemško oficirsko kapo. In v ustni votlini cigaro. In puhala je oblake čez nebo. Morda so videli glavo gospoda Poscha!

KELLER: Hihih!

KIRSCHBAUER: Enemu se že blede!

WÄGER: Tudi je prišla novica, da je topovska krogla priletela nazaj in ubila tiste, ki so jo izstrelili.

KIRSCHBAUER: Aaah!

WÄGER: Zlo visi nad nami. Rečem vam. Nisem vraževeren. Toda čutim, da od tod več ne pridemo. Ta kmetija bo kraj naše smrti.

KIRSCHBAUER: Ti si nor! Znorel si! Zdaj pa vidim, znorel si!

WÄGER: Vsi smo znoreli. Rusi pred vrati, vojska v razsulu. Mi pa se gremo lovske pse!

KELLER: Kdo je pravzaprav gospod Ziegler!

KIRSCHBAUER: Major nemške armade.

KELLER: Jasno. To vem! Ampak kaj je on, pravzaprav?

KIRSCHBAUER: Pravim ti, major nemške armade. Major nemške armade je major nemške armade. Ne vem, kaj ti ni jasno glede tega!

KELLER: Ne razumeš me. Kar mislim, je ... glej, recimo, da je major nemške armade kdo drug, recimo, jaz —

KIRSCHBAUER: Oslarija!

KELLER: Pravim, recimo. In ko bi bil jaz major, jaz bi ne bil isti major, kot je gospod Ziegler. A razumeš?

KIRSCHBAUER: Popolnoma!

KELLER: Torej, moje vprašanje ima smisel.

KIRSCHBAUER: Kakšen?

KELLER: Kdo je ta major Ziegler.

KIRSCHBAUER: Kakšne pa spuščas? Kdo je ta major Ziegler! Major nemške armade!!

KELLER: Ampak ti me ne razumeš. Kar hočem reči, je ... major Ziegler je major Ziegler, jasno ... ampak zakaj se potikamo po tej zimi in ga iščemo? Zakaj ga ne pustimo v brlogu, kjer se skriva?

KIRSCHBAUER: Vprašaj gospoda Poscha!

KELLER: Potrebujejo nas na fronti. Herr Ziegler je izginil. Prav. Morda je zdaj že v Dresdenu ali pa so ga snedli volcje. A mi smo tu štirinajst dni, vidiš, in poiskati ga moramo in pripeljati nazaj. Čemu? In vidiš, zato se sprašujem, kdo je pravzaprav Herr Ziegler. Očitno je nenadomestljiv.

WÄGER: Herr Ziegler je bil babjek. Na fronto so ga prišle iskat tri ženske, in vse so trdile, da so njegove zakonite žene. Dobival pa je kar naprej velikanske pakete s steklenicami starega francoskega vina. A zadnje dni je tu, na severu, staknil sifilis. In ker smo prav na tem, da vkorakamo, rückwärts, nazaj v Nemčijo, in ker je prav malo verjetno, da bi Herr Ziegler odrinil v samostan, so hoteli preprečiti množično zastripitev nemške rase — in so mu hoteli kratkomalo amputirati njegovo zadevo. Amputirati se po domače reče odsekati. In to je, vidiš, zakaj je Herr Ziegler pobegnil.

KIRSCHBAUER: Kakšna družba! Eden nor, drugi blazen!

WÄGER: In eden mesar.

KIRSCHBAUER: Me hočeš žaliti?

WÄGER: Mar je tebe mogoče užaliti? Predebelo kožo imaš.

KIRSCHBAUER: Obreguješ se ob mojo preteklost.

WÄGER: Rekel sem, da si bil mesar. Povedal si mi bil sam. Mar nisi? Bil si mesar na Kaiserstrasse v Berlinu.

KIRSCHBAUER: To te nič ne briga.

WÄGER: Seveda me ne briga. Prav tako mi je malo mar, kje tiči Herr Ziegler. Gotovo se skriva pod krili kakšne ostarele kmečke deklina. In prav tako mi je malo mar, kaj počne Herr Posch spodaj v kleti. In prav tako me nič ne briga, da bodo Rusi vsak čas vrgli vrata s tečajev.

KELLER: Herr Posch bo odrinil o pravem času.

KELLER: Ne bom.

KIRSCHBAUER: Ne boš? Potem naloži na ogenj!

KELLER: Ne. Rekel si, moj žid —

KIRSCHBAUER: Boooš tiho! — Na, papcaj. Papcaj, mamin sinek. Glej, gost, siv in redilen pepel. Mar nisi lačen? Kaj!

KELLER: Ne.

KIRSCHBAUER: Ugrizni! Nočeš. Zakaj nočeš?

KELLER: Ne ugaja mi.

KIRSCHBAUER: Tiho! Seveda ti ugaja. Svež, topel, sladek pepel.

WÄGER: Če ne mara, ne mara; ne posiljuj ga.

KIRSCHBAUER: A ne bi nehal vtikati nos! — No. Navaden vojak Horst Keller. Kdo sem pa jaz? Jaz sem tvoj narednik. Jaz sem narednik Hans Kirschbauer. Ti si navaden vojak in jaz sem narednik. Ugrizni!

KELLER: Ne.

KIRSCHBAUER: Ne maraš? Zakaj ne maraš?

KELLER: Rekel si, moj ži —

KIRSCHBAUER: Tiiiiho! — Ugrizni!

WÄGER: Pravim, če ne mara, ne mara, pusti ga pri —

KIRSCHBAUER: Ne-vme-ša-vaj-se!

WÄGER: Ampak če noče jesti pepela, potem noče jesti pe —

KIRSCHBAUER: Jaaaz sem njegov predstojnik!

WÄGER: Ne moreš zahtevati, da —

KIRSCHBAUER: Zapri! — No, ugrizni. Pravim, ugrizni!

WÄGER: Nikdar ne veš, kaj bo storil Herr Posch. Herr Posch je čudak.

Prepričan je, da bo Ziegler prišel sem, potrkal na vrata in ponižno izjavil, da želi, naj bi ga odpeljali nazaj na fronto.

KELLER: Herr Posch je poslal cigana.

WÄGER: Da poišče Zieglerja? Kdo je že slišal kaj takega! Cigan ne bo niti z mezincem mignil.

KIRSCHBAUER: Kaj pa je z ognjem? Ogenj ugaša.

WÄGER: To je naravno. Ogenj ugaša.

KIRSCHBAUER: Laterna v tvoji glavi je ugasnila že zdavnaj. Oba sta obrnjena v les.

KELLER: Mar ti nosiš v glavi laterno? Hihi! Jaz nosim možgane.

KIRSCHBAUER: Podelam se na tvoj židovski humor. Naloži na ogenj!

KELLER: Si mar rekel, moj židovski —

KIRSCHBAUER: Naloži na ogenj!

KELLER: Rekel si, moj ži —

KIRSCHBAUER: Rekel sem, naloži na ogenj!

KELLER: Ne.

KIRSCHBAUER: Ne? Rekel si, ne?

KELLER: Ne.

KIRSCHBAUER: Pogledaj. Kaj je to? Moja roka. In v njej je pepel. Veš, kaj boš storil? Pojedel boš ta pepel. Kaj čakaš? Odpri! Odpri svoj kljun!

KELLER: Ne.

KIRSCHBAUER: Zatlačil ti ga bom v grlo, če se boš obiral!

KELLER: Povedal bom gospodu Poschu.

KIRSCHBAUER: Povedal boš gospodu Poschu. Si slišal? Povedal bo gospodu Poschu. Kaj boš povedal gospodu Poschu?

KELLER: Da si odprl njegovo torbo in mu ukradel cigaro.

KIRSCHBAUER: Da sem ukradel cigaro. Kaj še?

KELLER: Rekel si, da je gospod Posch mala debela koza.

KIRSCHBAUER: Rekel sem, da je gospod Posch mala debela koza. Kaj še?

KELLER: Rekel si, da je gospod Posch strahopetna lisica z rdečim nosom.

KIRSCHBAUER: Lisica z rdečim nosom. Kaj še?

KELLER: Vse to mu bom povedal.

KIRSCHBAUER: Vse to mu boš povedal. Imaš rad gospoda Poscha, kaj? Rekel sem, imaš rad gospoda Poscha, kaj?

KELLER: Gospod Posch je oficir.

KIRSCHBAUER: Gospod Posch je oficir. Če bi ti gospod Posch velel, da moraš jesti pepel, bi ga ubogal?

WÄGER: A ne bi nehala?

KIRSCHBAUER: Sem te kaj vprašal? Nisem! Torej drži jezik! — Povej, če bi ti gospod Posch velel, da moraš —

KELLER (*v obupu*): Vrag, vrag, vrag te vzemi! Toponosi pruski mesar! Jaz ti povem, jaz nisem Švab, jaz sem Avstrijec. In ti ne boš več ravnal z menoj tako pasje, nič več, nič več! Imam te dovolj! Razumeš? Dovolj! Strahoval si me od trenutka, ko smo prišli v ta prekleti kraj, a sit sem te, sit do grla! Jaz ti povem, jaz nisem Švab, jaz nisem tvojega rodu. Povedal bom. Vse bom povedal gospodu Po-

Rafal iz brzostrelke.

Jek. Telo se zvrne.

Tišina.

II.

POSCH: Lepo. Tri zapustim, dva najdem. Kje pa je Keller? Pravim, kje pa je Keller? Ne recite mi, da se je skrnil pod mizo. Je mar pobrisal? Se je, bedak štajerski, zaril v ta kosmati sneg? Seveda ne. Sedi mar v stranišču? Ne recite mi, da sedi v stranišču. Slišal sem čudne zvoke. In ne skušajte me prepričati, da sedi Keller na stranišču. — Daj, podregaj no ta ogenj. Kaj čakaš, zgani se! Ti, Klaus, škornje! Moram si posušiti nogavice. Klet je hudičevo vlažna. Tako. — No, kje smo ostali? Keller. Torej, kje je Keller? Mar trdita, da se je zarinil v ta kosmati sneg, kaj? A mar sedi na stranišču? V nemški vojski je navada — in če se ne motim, ni vojske na svetu, ki bi bila zgrajena na drugačnem principu — da oficirji sprašujejo, podrejeni pa odgovarjajo. Bili ste trije, zdaj sta dva. Ti si Kirschbauer in ti si Wäger. Po logičnem preudarku: kje je Keller?

WÄGER: Keller je mrtev, gospod major.

POSCH: Keller je mrtev. Docela mrtev?

WÄGER: Ja, gospod major.

POSCH: Nobene verjetnosti, da bi se vrnil?

WÄGER: O tem dvomim, gospod major.

POSCH: Dvomiš? O čem? Dvomiš o verjetnosti, da bi se vrnil? Torej je mogoče, da se vrne?!

WÄGER: Ne. Keller je, kot sem povedal, mrtev.

POSCH: Keller je mrtev.

WÄGER: Da, gospod major.

POSCH: Daj, podregaj ta kmečki ogenj še enkrat, mar ne vidiš, da že spet ugaša? Vrzi nanj tisto butaro. In reci kmetu, naj se potruži v uto in prinese drva. Ah, kaj govorim! Saj je izginil. Kam pa je pravzaprav izginil ta kmet? Kaj? No, malo mi je mar. Ti pojdi! Pojdi v klet in prinesi belega. Ja, belega. Pravkar sem ga poskušal doli v kleti. Satanska vlaga je v kleti. Stoj, kam pa greš?

WÄGER: Rekli ste, gospod major, naj —

POSCH: To boš storil pozneje. Zdaj mi povej, kako je umrl Keller.

WÄGER: Morda bi Kirschbauer, gospod ma-

POSCH: Ne. Ti povej. Ti.

WÄGER: Gospod major . . .

POSCH: Ponavljam vprašanje, ki je do brezupa preprosto: kako je umrl Keller? Mačke in psi in uši poginjajo po svoje. Celu majorji nemške armade. Kaj ne bi nemški vojaki? Torej, ponavljam: kako je umrl Keller?

WÄGER: Nesreča, gospod major.

POSCH: Nesreča. Spodrsnilo mu je na podu in je z glavo zadel ob rob mize.

WÄGER: Ne, gospod major.

POSCH: Meril si je s puško v glavo in se mu je po nerodnosti sprožila.

WÄGER: Ne, gospod major.

POSCH: Ne tako ne drugače. Kako potem? (*Zavpije*) Kako?

WÄGER: Keller je bil ubit, gospod major.

POSCH (*z normalnim glasom*): Bil je ubit.

WÄGER: Da, gospod major.

POSCH: Pojdi zdaj, Wäger, in stori, kar sem ti bil naročil. — Stoj, Kirschbauer, kam pa ti? Ničesar ti nisem naročil. Ti ostaneš! — Kaj se obiraš, Wäger? Mar ne najdeš vrat?

WÄGER: Da, gospod major.

Koraki.

Vrata.

POSCH: No, Kirschbauer. Ti si Kirschbauer. Narednik.

KIRSCHBAUER: Gospod major . . .

POSCH: Jaz sem major, da. Major Posch. Ne motiš se. Jaz sem major in ti si narednik. Podrežaj no v tale ogenj, Kirschbauer, mar ne vidiš, da spet ugaša! Zebe me v prste na nogi. — Spominjam se te, Kirschbauer, spominjam se dneva, ko si prišel v enoto. Bil si grob in štorast, kot si še zmeraj, in prav to je bilo, kar me je skupaj z dejstvom, da si bil mesar, fasciniral. Na tebi je bilo nekaj prvinsko vojaškega. Imel si vse lastnosti dobrega vojaka. Dober vojak mora biti grob, drugače mu bo zadržnila vrat njegova lastna mehkoča. In dober vojak mora biti štorast, drugače bo dvomil o smislu pokola. In dober vojak mora imeti naravne lastnosti mesarja. Ti si imel vse to. Spominjam se, da si posebno zavzetost pokazal pri streljanju talcev. Pozneje sem nekako izgubil vero vate. Če je bilo treba v grmovje, iz katerega so leteli železni izpljunki, si se vztrajno mudil v ozadju. A zmeraj si bil prvi, ko je bilo treba transportirati ranjence v zaledje. Lepa poteza, Kirschbauer. Človeška poteza. — Povej mi. Povej mi po resnici. Zakaj si ubil Kellerja?

KIRSCHBAUER: Gospod major . . . jaz . . .

POSCH: Imaš otečen jezik? Je to od kesanja? Ni ti treba jecljati. Da si ga ubil, vemo; kar hočemo izvedeti, je, zakaj si ga ubil. In to nam povej po domače. S preprostimi besedami. Po vojaško.

KIRSCHBAUER: Gospod major, ni bilo tako, kot mislite.

POSCH: Ni bilo tako, kot mislim. Kako pa mislim? — Poslušaj, Kirschbauer, naj ti svetujem nekaj. Ne poskušaj svojih predmestnih trikov z menoj. To je brez smisla. To je, kot bi grizel v debelo preprogo. No? Zakaj si ga ubil.

KIRSCHBAUER: Gospod major, bil je prepir.

POSCH: Bil je prepir, Keller te je razžalil.

KIRSCHBAUER: Da, gospod major.

POSCH: Rekel ti je, da si mesar.

KIRSCHBAUER: Ja. Ampak . . . to ni nič . . . to sem . . . vzel za šalo. Rekel je grde reči o vas, gospod major.

POSCH: Grde reči o meni. In ti si me branil. Potegnil si se zame.

KIRSCHBAUER: Da, gospod major.

POSCH: Kaj pa je rekel? Kaj pa je rekel o meni?

KIRSCHBAUER: Ne bi mogel ponoviti.

POSCH: Rekel je, da sem mala debela koza. Kaj? In rekel je, da se nalivam z vinom. In da sem lisica z rdečim nosom. Kaj? Rekel je, da sem strahopetna podgana, ker ne upam v sneg. In take reči. Kaj? In potem si ga ubil. Ustrelil si ga, ker je užalil tvojega majorja.

KIRSCHBAUER: Gospod major . . .

POSCH: In to je bil Keller, ki je rekel grde reči o meni. To nisi bil ti, Kirschbauer?

KIRSCHBAUER: Ne, gospod major.

POSCH: Kirschbauer, ti si krotka! Ti si navadna krastača. Ne vem, zakaj sem te bil vzel s seboj. Prav lahko bi te bil pustil v enoti. Morda bi

zdej že volcje trgali tvoje kosti. A nisem. Vzel sem te bil s seboj. In prav tebe. — Podrežaj ogenj, kaj stojiš kot les! — Mar misliš, da sem res odrinil za pobeglim Zieglerjem z željo, da ga najdem? Ne, Kirschbauer. Usekan pa nisem. Tudi slep nisem. Prav dobro vem, kakšen bo jutrišnji dan. Reicha je konec. Major Ziegler je zavohal to pred menoj. Ko je slišal, da so Rusi blizu, je odšel, da bi se jim predal in si nabral peščico prednosti za pojutrišnjem. Ziegler ni bil neumen. Ne. A tudi jaz nisem. Če ga najdem, prav. Dvomim, da ga bom peljal nazaj v enoto. Enota bo že razpršena, poklana, ujeta. In jaz sem izgubil svojo vero. Slepi idealizem. Postal sem realist. Ja. Postal sem realist. — A zakaj ti to pripovedujem! Imel sem te rad, Kirschbauer. Bil si vojak. Bil si pravo germansko testo. Zdej pa vidim, da si navadna lažniva krota. — Kje je Kellerjevo truplo?

KIRSCHBAUER: Zunaj. Za hišo.

POSCH: Zunaj za hišo.

KIRSCHBAUER: Gospod major . . .

POSCH: Ne segaj mi v besedo! . . . — Kaj naj storim s teboj, Kirschbauer?

KIRSCHBAUER: Gospod major . . .

POSCH: Tiho! — Kaj naj storim s teboj? — prav rad bi te ustrelil na mestu. A, žal, si tega ne morem privoščiti. Potreboval te bom še. Ni dvoma. Wäger je mevža. A kljub temu glej, da ga pomotoma ne ubiješ! Keller je bil dovolj. Razumeš? Dovolj! — Kaj naj storim s teboj? Podrežaj v ogenj! Boga zahvali, da nisem vstal z levo nogo. — Odslej si navaden vojak. Razumeš? Navaden vojak Kirschbauer. Zbogom, narednik. Razumeš? — Zdej pa pojdi in pripelji cigana, ki sem ga bil videl skozi okno gaziti proti hiši.

KIRSCHBAUER: Gospod major —

POSCH: Ne čenčaj! Obrni pete!

Koraki

Vrata

III.

CIGAN: Dolgo naj žive vaši konji, gospod major.

POSCH: Jaz nisem konjenica. Jaz sem topničar.

CIGAN: Kljub temu: dolgo naj žive vaši konji!

POSCH: Ta latovščina mi je tuja.

CIGAN: To je ciganski pozdrav, gospod major. Star ciganski pozdrav.

Cigani ne rečejo, bog vas ohrani pri zdravju, ali sreča z vami. Nikdar. Ciganovo zdravje so njegovi konji. In njegovi konji so prav tako njegova sreča: ko mu zadnji pogine, se mora sam vpreči v voz. — Naj sedem na ta stol, gospod major. Ja? Pešačil sem po tem snegu. Vrag. Moje gamaše ne držijo vlage. Zato bom noge obrnil proti plamenom. Imate kaj proti? Seveda nimate. Naj vas ne moti moje . . . kako bi rekel . . . eee . . . Zmeraj sem živel v gozdovih. Bolj ali manj. Če sem

prišel ven, na cesto, sem to storil v glavnem zato, da bi okradel moidoče, ha . . . Haha! Dobra volja mi služi za rokavice pozimi.

POSCH: H kateremu narodu sodiš, potemtakem? Mislim, uradno.

CIGAN: Jaz sem Rom.

POSCH: Mislim, kje si bil rojen?

CIGAN: Pojma nimam. Za cigana je vseeno, kje ga je mati povila. A bi naročili svoji straži tam pred vrati, naj mi preskrbi kaj pijače! Moram si utolažiti grlo! Saj ne zamerite. Kot pravim, ciganov dom, to so štiri strani neba, gospod major. Naj vam zapojem cigansko popevko, ki gre tako: očeta nisem poznal, hoho, in moja mati je mrtva, hoho —

POSCH: To pozneje, zdaj —

CIGAN: Naj vam povem do konca, gospod major! — moja mati je mrtva, hoho, le ti, moje suho črevo, greš z menoj skozi svet, hoj. Cigan nima prijateljev, gospod major. Dom, to je streha od vzhoda do zahoda. In trave vseh travnikov, to so blazine.

POSCH: Si torej nemški cigan, si balkanski? Si romunski cigan? Kakšen jezik navadno govoriš?

CIGAN: Govorim sedem jezikov, gospod major.

POSCH: Ta je pa dobra!

CIGAN: Govorim sedem jezikov. Nemški, madžarski, ruski, poljski, češki, hrvaški, ukrajinski. In, seveda, slovenski. Osem. In, kako ne bi, ciganski. Devet. Govorim devet jezikov. Koliko jih govorite vi, gospod major?

POSCH: Si našel Zieglerja?

CIGAN: Koliko jih govorite vi, gospod major?

POSCH: Pravim, si našel Zieglerja? Kdo sprašuje koga? Ti mene ali jaz tebe?

CIGAN: Ne zamerite, gospod major.

POSCH: Si ga torej našel?

CIGAN: O tem . . . o tem bi se dalo kaj reči . . .

POSCH: O tem se da reči le dvoje: ali da ali ne. Če si ga našel, potem reci da, in če ga ni —

CIGAN: Oh, ne, ne, ne, gospod major! Ne zamerite, da vam segam v besedo. Ne tako. Poznam to vaše nemško . . . strogo postavljanje stvari. A stvari so, gospod major . . . stvari niso tako preproste. Ne, niso, ne. Preden se spustimo v pogovore o tem, se moramo docela razumeti.

POSCH: Razumemo se docela. Poslan si bil, da —

CIGAN: O ne, gospod major! Ne tako! Razumeti se moramo docela. Poslali so me. Dobro. Začnimo od začetka. Vi ste nemški vojak. Da? Hočem reči, major. Oficir. Jaz sem cigan. Jaz, nebesom bodi zahvaljeno, nosim na sebi raztrgane cunje, ki jih cenim mnogo bolj kot pa tiste zlate gumbice, ki se tako lepo svetijo na vašem zlikanem suknjiču. Pa brez zamere. Jaz nimam z vašo vojsko nobenega opravka. Pa tudi ne s partizani. Pa tudi ne z belimi. Pa tudi z Rusi ne bom imel nič, ki so prav na tem, da pridejo. Jaz, kot pravim, se ne vmešavam.

- Imejte, kar hočete. In se koljite. Vi ste, kot sem že rekel, nemška vojska. In Herr Ziegler je bil eden vaših. In zdaj se je skrnil. In vi, gospod major, ste poslali mene, da poizvem naokrog in ga najdem, potlej pa naj priletim nazaj kot zajec — da, rekli ste: prileti nazaj kot zajec! — In to je kaj težko, gospod major, kajti v letih sem, ko —
- POSCH: Nadaljuj! Ne izgublaj se v stranske neumnosti!
- CIGAN: Ne zamerite, gospod major. Kar hočem reči, je ... da ... ko ste mi rekli, naj grem naokrog in poizvem, sem vzel pot pod noge in ... čudne stvari so se mi dogodile od tistega trenutka ... mislim od trenutka, ko sem vzel pot pod noge.
- POSCH: Vse to mi lahko poveš pozneje. Kar hočem vedeti, je: si našel majorja Zieglerja ali ne?
- CIGAN: Saj to je, kar vam hočem povedati, gospod major ... ampak vedeti morate, da so se pripetile prav neverjetne stvari, prav never-
- POSCH: Poslušaj!!! Ohrani si ta svoj kisli humor zase! Kapiert? Ne poskušaj se igrati z menoj po cigansko. Po cigansko nikakor ne. To je brez smisla, rečem ti, brez smisla. Kot bi grizel v debelo preprogo. In če se mi zahoče, da stresem tvoja zasušena čreva iz tebe, me to ne bo stalo dosti truda. Jasno? Torej. Zastavljam vprašanje zadnjič: si našel majorja Zieglerja?
- CIGAN: Ne zamerite, gospod major. Seveda sem našel majorja Zieglerja.
- POSCH: Tako. Našel si ga. Kje si ga našel?
- CIGAN: Našel sem ga nedaleč od tu.
- POSCH: Prav nič mi ni mar, kako daleč od tu. Povej natanko! Kje si ga našel? Kako? V kakšnih razmerah si ga našel?
- CIGAN: Našel sem ga ... zadržuje se ... v kmečki hiši, dve uri hoda od tu.
- POSCH: Zadržuje se tam? Pri kom? Zakaj? Kaj počne tam?
- CIGAN: Eeee, kako bi rekel ...
- POSCH: Reci, kot si videl.
- CIGAN: E, videl nisem, videl. Majorja Zieglerja nisem videl.
- POSCH: Nisi! Trdiš pa le, da je tam?
- CIGAN: To je ... ker ... gospodar mi je povedal ... Gospodar je ... poznam ga osebno.
- POSCH: Zveni neumno!
- CIGAN: Ne, gospod major! Naj mi poginejo konji! Povedal mi je. Prišel sem po snegu do njegove hiše, in ... pravkar se je ubadal z gnojem na dvorišču, da, z gnojem na dvorišču, kidal je sneg z njega ... in sem stopil k njemu pa sem povprašal najprej za zdravjem v hiši ... in potem sem mu omenil, no ... majorja Zieglerja ... in ... no, kot sem že rekel, povedal mi je, da ... da se zadržuje v hiši.
- POSCH: Kaj si storil potem?
- CIGAN: Potem? ... sem se obrnil. In šel.
- POSCH: Obrnil in šel. In majorja Zieglerja nisi videl?
- CIGAN: Ne.

POSCH: Ti si mi, cigan, najbolj hudobna in najbolj zvita lisica, kar sem jih kdaj srečal! Ti si ali popolno teslo ali pa lisica! A malo mi je mar! Natakni galoše in gremo! Ena, dva, tri!

CIGAN: Gremo? Kam gremo?

POSCH: Po majorja Zieglerja.

CIGAN: Ampak ... gospod major ... ne moremo zdaj! Ne bomo ga našli ... ne bom ga!

POSCH: Zakaj ne?

CIGAN: Ker ... Ziegler, hočem reči major Ziegler, ni tam.

POSCH: Poslušaj me, cigan! Posvaril sem te bil enkrat, in zdaj te svarim zadnjič: če bi rad ohranil svoj krivi nos in svoja zgubana ušesa ...

CIGAN: Gospod major! ... kar hočem reči, je ... da je major Ziegler odsoten. Major Ziegler se bo vrnil ob mraku.

POSCH: Vrnil se bo ob mraku. Od kod se bo vrnil?

CIGAN: Tega pa ne vem. Kako pa naj bi vedel. A gospodar hiše mi je tako povedal. Rekel je: gospod Ziegler ta hip ni v hiši, odšel je bil navsezgodaj in vrnil se bo o mraku. Kam je šel, pa ni povedal. Tako da ne vem. A vrnil se bo. O mraku se bo vrnil, kajti večerja se kuha za njega. In postelja je pripravljena, dali so mu posteljo. Hočem reči ... če gremo zdaj, ga ne najdemo ... iti moramo o mraku, ali malo pred mrakom. Gospod major! — Naj mi konji poginejo, če ni res ... naj mi vsi konji ...

Koraki.

Tresk vrat.

IV.

KIRSCHBAUER: Mar ni bil tu? Kam pa je šel? Kje je gospod Posch?

CIGAN: Ne poznam nobenega Poča. Kdo pa je gospod Poč?

KIRSCHBAUER: Nemški major.

CIGAN: Hočeš reči ... ta ... ta mali debeli ritko ... mar je to gospod Poč? Kakšno ime!

KIRSCHBAUER: Pravim, kam-je-šel-go-spod-Posch?

CIGAN: Zakaj pa naj bi jaz vedel, kam je šel gospod Poč! Hladit si je šel vročo kri!

KIRSCHBAUER: In ne kliči ga debeli ritko! Ti ... ti ... da ne rečem, kaj mislim o tebi ...

CIGAN: Mozolji ti rastejo okrog nosa!

KIRSCHBAUER: Booš!

CIGAN: Bom kaj?

KIRSCHBAUER: Zaprl svojo brezzobo votlino! Ali pa ti vtaknem kopito vanjo.

CIGAN: To bi pa rad videl. Gospod Poč bo kmalu zatem vtaknil kopito v tvoje možgane. Gospod Poč me potrebuje. Mar ti ni jasno? Gospod Poč potrebuje Zieglerja. In samo jaz vem, kje je Ziegler. Kaj bo

torej gospod Poč brez mene počel? Zapomni si to. To je jasno kot zimska noč. Mar ni? In stopi nekoliko proč od mene. Usedi se tjale na klop in glej, kako si sušim svoje noge, če nimaš drugega početi.

KIRSCHBAUER: Zapomnil si bom to, ti, smrdulja. Ti izstradano suho . . . da ne rečem . . . Za-pom-nil-si-bom! In ko pride čas, te bom sfaširal. Razumeš? Sfaširal!

CIGAN: Kot sem rekel: stori mi uslugo. Usedi se tjale na klop. Ne maram ljudi tvoje vrste v svoji bližini.

Vrata, koraki.

WÄGER: Spravi se od ognja, da vržem butaro nanj!

CIGAN: To lahko storiš, ne da bi se jaz umaknil. Samo noge zavrtim. Tako. Vidiš? Vse je v redu. A si tudi ti takšne baže kot tale mozoljčasti tu?

KIRSCHBAUER: Kostti ti bodo hreščale kot borove iglice, ko te primem.

CIGAN: A ga slišiš?

WÄGER: Z njim se ne prepiraj, če se imaš rad. Če prepri izgubiš, si morda ohraniš življenje, če ga pa namahaš, ti bo izstrelil dušo. Pred pol ure je enega položil.

KIRSCHBAUER: Cigan je našel cigana!

Koraki.

Tresk vrat.

CIGAN: Ta je čudak! Ta mozoljasti soldat. Ta pa je.

WÄGER: Pazi, da ti ne zgorijo čevlji.

CIGAN: Uuuh! — Pravim, nimam rad ljudi takšne vrste v svoji bližini.

Nekaj mrtvaškega zija iz njih. Ta me spominja na strica moje žene, ki je bil seveda prav tako cigan, in je bil mesar oziroma krčmar, in je v svoji krčmi klal ljudi in iz njih delal užitne, zelo priljubljene zrezke.

WÄGER: Smisel imaš za mračne stvari.

CIGAN: Smisel imam za vse, fant. Kako pa ti je ime?

WÄGER: Klaus.

CIGAN: V redu fant si, Klaus. Le da nosiš to uniformo, to mi ni všeč.

In tako si bled. Kako pa to? Mar nič ne ješ? Videti si kot suh, izmozgan pop.

WÄGER: Saj!

CIGAN: Kako?

WÄGER: Saj! Pravim, saj! Pobrali so me iz semenišča in mi nataknilo čelado.

CIGAN: Aha. — Kaj pa ta gospod Poč, kako se že kliče — kam pa je zdaj izginil?

WÄGER: Vrnil se je v klet.

CIGAN: Tam je vendar mrzlo.

WÄGER: Tičal je tam ves dopoldan. In prej sem ga videl, da se je vračal tja z veliko naglico, kot bi ga bila podila strahotna jeza.

- CIGAN: To sem mu pa storil jaz! — Gospod Poč bo dal vse, kar poželim, za tega Zieglerja. Vse. Še svoje zlate gumbe si bo odžagal s suknjiča. Dal bo vse, ta gospod Poč. — Kako pa . . . se da kaj dobiti iz te kleti? Hm? Dokler si gospod Poč hladi jezo, bi si jaz pogrel želodec.
- WÄGER: Tega pa ne vem. Ni ga dobro vznemirjati, ko se srdi. — Pogrej se s požirkom tegale.
- CIGAN: Kaj pa je to? — Uuuuh! Brrr! Kje pa si to dobil? A lahko pogręšaš še en požirek? Brrr! Kje pa si to dobil? Kaj pa je to?
- WÄGER: Šnops.
- CIGAN: Šnops.
- WÄGER: Zelo dober, a ni? Našel sem ga bil v drvarnici, za tramom. Kmet ga je bil bržčas zataknil tjakaj, da bi ga ohranil zase.
- CIGAN: Uh! Uuuuuh! Brrrr! — Prav človeško bitje si. Kaj pa počneš v tej vojni? Si Nemeč? Pravim, si Nemeč? Pravi Nemeč?
- WÄGER: Čistokrven.
- CIGAN: Drobčno bitje si. Prav nič te ni, če te postavim k tistemu . . . molzljastemu ritonji. Koliko ljudi si poklal v tej vojni?
- WÄGER: To vprašanje ohrani zase.
- CIGAN: Zakaj zase?
- WÄGER: Ker nanj ne bom odgovoril.
- CIGAN: Ne zameri. Ne zameri, pravim.
- WÄGER: Že prav. Torej si našel Zieglerja.
- CIGAN: Kako veš, da sem ga našel?
- WÄGER: Povedal si mi malo prej.
- CIGAN: O, a sem res? Pa ne da sem? A sem? Da, seveda sem ga našel. Ampak, čudne stvari so se mi dogodile.
- WÄGER: Kje si ga našel?
- CIGAN: Da ti povem, prav neverjetne stvari so se mi dogodile. Mislim, od trenutka, ko sem vzel pot pod noge. Naj ti povem. Povedati sem hotel gospodu Poču, a nisem utegnil začeti, kajti izginil je, kot bi mu bila osa zlezla za vrat. — A bo dolgo tam doli? Mislim, gospod Poč?
- WÄGER: Ne vem. Lahko do večera.
- CIGAN: Ampak, a mar . . . a je mar pozabil na Zieglerja?
- WÄGER: Prej da kot ne.
- CIGAN: Kako naj to obrnem?
- WÄGER: Gospod Posch se ne zmeni kaj dosti za Zieglerja.
- CIGAN: Ne zmeni se. — Kako ne zmeni?
- WÄGER: Zlezel je sam vase. In v pijačo.
- CIGAN: Rusi so blizu.
- WÄGER: To je splošna resnica.
- CIGAN: Ampak, pobesili bodo vse, poklali vse in hišo bodo sežgali.
- WÄGER: Jasno, da bodo.
- CIGAN: Mar te ni strah?
- WÄGER: Česa?

CIGAN: Česa! Ti si mi pa eden! Ti pa, ti! — Nič se ne boj. Saj se le šalim. Tako hitro jih še ne bo. Mar tudi gospoda Poča ni strah?

WÄGER: Dol do škornjev, bi rekel.

CIGAN: Vidiš! Torej bo le obveljala moja.

WÄGER: A si, potemtakem, našel Zieglerja?

CIGAN: No, naj ti povem. Šel sem naokrog, da bi našel tega majorja Zieglerja. Šel sem od kmetije do kmetije. Kajti poznam jih od prve do zadnje. Hočem reči, nisem še dolgo v teh krajih, a prav natanko vem, kje stoje hiše in kako se da priti do njih. A prav težko je priti do njih v takšnem vremenu. A gazil sem naokrog, vidiš. In sem najprej hotel dobiti kaj za pod zob, kajti hudo je, vidiš, gaziti po tem snegu s praznim vampom. A težko je v tem času najti kaj za pod zob, kajti nikjer nič ne raste in psi prežijo na vratih vseh hiš. In potrkam na vrata, kajti kaj pa naj storim. In ven pride baba, tako stara, da je smrt gotovo docela pozabila nanjo, in mi žuga s palico: ti pa ti, pravi, kaj pa bi rad od mene, stare babe, mar ne vidiš, da nič nimam razen strehe nad glavo. In sem rekel: baba, saj ti nič nočem, bog ne daj, le kaj za pod zob bi rad. Tako sem rekel. Ona pa: nič nimam. In sem rekel: baba, gotovo bo kaj krompirja. In ponudil sem se, da ne zastonj, da bi kaj storil. Ona pa: storil bi, kaj bi storil? In sem rekel: sneg bi odmetal. Ona pa: kaj sneg, nikamor ne grem, le pred vrata! In sem rekel: potem pa bi stopil v drvarnico in napravil drva. In ona meni: drvarnica se je sesula pod mokrim snegom. Potem pa, sem rekel, bi počistil hlev. In ona: kaj hlev, kaj hlev, čist je že od jeseni. Edina krava, ki je bila pri hiši, je poginila od glada. In sem rekel: drv nimate. Stopil bom v gozd in posekal bor. In ona: imaš sekiro? In jaz: vi jo imate. In ona: nimam, sekiro je bogvekdo ukradel že pred zimo. In sem rekel: potem bi storil kaj drugega. In ona: ničesar ne moreš storiti. Potem pa je znova zavihtela svojo palico in me je usekala po glavi, še sreča, da sem imel klobuk, in potem mi je tresnila vrata pred nosom, da me je vrglo nazaj v sneg.

WÄGER: Kaj ima vse to opraviti z majorjem Zieglerjem?

CIGAN: Čakaj. Ne skači naprej. Ko mi je baba tako treščila vrata v nos, sem se lepo obrnil in šel proč. Potem pa sem, nedaleč od hiše, prav blizu, neverjetno blizu . . . potem, vidiš, sem naletel na te sledove, in bili so tako razločni, da o njih ni bilo mogoče dvomiti, naletel sem, vidiš, na te sledove.

WÄGER: Na Zieglerjeve?

CIGAN: Kako naj to obrnem?

WÄGER: So bili to Zieglerjevi sledovi?

CIGAN: Kaj pa govoriš! To pa zagotovo niso bili Zieglerjevi sledovi, razen če ima Ziegler štiri volčje šape. To so bili sledovi volčjih tac, moj fant! In ko sem jih takole odkril, vidiš, sem jo naglo ubral nazaj k bajti, kajti videl sem bil nekaj debelih prekel postavljenih ob

zadnjo steno, in vzel sem eno, in potem sem šel na pot. Kajti tam je bil volk, fant. Tam je bil volk.

WÄGER: Kako pa si vedel, da ni bil pes? Ali srna?

CIGAN: Kaj pa govoriš, fant! Srna? Mar me imaš za trdoglavega tepca, kaj? Mar misliš, da ne ločim volčje tace od tačke drobne srnčke? Kaj! O fant! Vzel sem bil preklo. Prav velikansko preklo. Kajti ne samo, da je bil tam volk — tam je bil volk, ki sem ga dobro poznal, s katerim sva bila stara znanca, srečala sva se bila neštetokrat, in kadarkoli sva se srečala, sem jo jaz pošteno skupil. In zdaj, ko sem našel sledove, sem šel nazaj k bajti, in vzel sem preklo, kajti vedel sem, da tam v hosti čaka, prav vohal sem ga in videl sem ga, kako se skriva v grmovje in preži na moje korake.

WÄGER: Kako pa si ga vohal? Kako si ga videl?

CIGAN: Fant! Ne zameri! Ti nisi cigan. Ti si tako mlad, da se ti mleko cedi od ust, kot pravijo. Ne zameri, fant. Naj ti povem o tem volku. Ta volk ni navaden volk. To je demon moje družine, fant. Mi cigani imamo svojo vero. Vi imate svojo. Mi imamo svojo. In po naši veri se najbolj zaklet sovražnik tvoje družine, vidiš, po smrti spremeni v zver ali v kakšno drugo obliko grdobije, ki potem preži nate in na vse tvoje. In ta volk, vidiš, ta volk je demon mojega rodu. Naj ti povem. Docela prepričan sem, da je v tem volku utelešen stric moje žene, taisti, ki je bil klal ljudi za zrezke, a sem ti povedal, in me nanj spominja tvoj mozoljasti soldat. Vidiš. Ta volk se je zaklel, da mi iztrebi družino. V začetku zime se je pojavil. Najprej mi je ubil konja. Staro kljuse, komaj je stalo, a še je imelo obliko konja. In neke noči mu je ta zver odjedla pol trebuha in polovico hrbta. Vidiš. Res je, da smo bili nekaj časa rešeni gladu, kajti bilo je treba odjesti konja. A to ni bilo posebno težko, kajti v glavnem so ga bile kosti in koža. In potem, vidiš, mi je zver bila za petami noč in dan. Žena mi je skoraj znorela, in otroka, dva sem še imel tedaj, ki ju ni pobrala bolezen . . . skozi leta vojne, vidiš, so mi pomrli vsi drugi . . . imel sem jih osem vseh skupaj . . . in takrat, kot sem rekel, sem imel še dva, in ta sta bila prestrašena dol do jeter. In vidiš, potem je zver neke noči prišla in je mlajšemu raztrgala prsi. Prav tako. Raztrgala. Potem pa, vidiš, sem vzel starejšega in sem šel na pot. Vzela sva vsak po eno gorjačo, in šla sva, da najdeva zverino in jo pobijeva. A srečanje se je, tudi tokrat, končalo dobro zanj in slabo zame: ugonobil mi je tudi tega fanta. Tako vidiš, ko sem včeraj zagledal v snegu njegove sledove, mi je bilo jasno, da je zdaj vrsta na meni; vedel sem, da me čaka v hosti in da mi bo zletel za vrat, ko ne bom niti slutil, da je v bližini. In sem vzel tisto debelo preklo, in sem rekel: če ga zdaj ne ubiješ, bo on ubil tebe. In sem rekel sam sebi: če mu obrneš hrbet, bo zavohal tvoj strah in se ti prilepil za pete, dokler ti ne pregrizne tilnika! Če pa sem si rekel, če pa mu greš naproti, ga boš zmedel, in morda se ti posreči, da mu z dobrim udarcem zlomiš hrbtenico. Zato sem šel, vidiš,

kajti vedel sem, da je to bila edina pot. — Tako, vidiš, je bilo to. Tako se je vse dogodilo.

WÄGER: Kako potem dalje?

CIGAN: Kako dalje?

WÄGER: A si ga potem . . . si potem . . . si ga ubil?

CIGAN: Ubil sem ga. Udaril sem ga po glavi. Udaril sem ga večkrat, čeprav me je milo prosil, naj ga pustim pri življenju.

WÄGER: Kaj pa govoriš! Volk te je prosil? Volk te je milo prosil?

CIGAN: Kakšen volk! Saj ne govorim o volku.

WÄGER: Ampak govoriš vendar o . . . o volku . . .

CIGAN: Govorim o njem. O vojaku, ki sem ga našel tam . . . v hosti, in je ležal v snegu.

WÄGER: Vojak je ležal v snegu?

CIGAN: Ležal je v snegu.

WÄGER: Ő čem pa govoriš, vendar?

CIGAN: Pravim ti, ležal je tam, v snegu, in bil je tako zmrcvarjen, da ga skoraj ne bi prepoznal za človeka. A bil je še pri zavesti. Ko sem prišel do njega, se je vzel na komolce in je hotel nekaj povedati, pa je le nekaj izgrgal, kajti ves obraz je imel razjeden. Pokleknil sem k njemu, in tedaj se je znova vzel na komolce in izgrgal: pomagaj mi, človek, pomagaj mi, odveci me na kmetijo. In sem ga vprašal, kaj se mu je zgodilo, kaj te je tako okrvavilo, sem rekel. Hotel je nekaj ziniti, pa ni mogel. A ni mu bilo treba, kajti vedel sem: to je bil volk. Oklal ga je bil volk. Vstal sem in šel dalje. Nisem ga vprašal nič več, kajti vedel sem, da ga je oklal volk. Vstal sem in šel dalje.

WÄGER: Šel si dalje! In nič nisi storil?

CIGAN: Storil?

WÄGER: Ja, storil! Kajpa!

CIGAN: Storil sem. Kaj ne bi storil. Šel sem čez poljano, prav daleč. Nato sem se obrnil in šel nazaj. In ko sem prišel nazaj, je še ležal tam. In sem ga petkrat udaril z gorjačo po glavi. Tako da sem ga ubil.

WÄGER: Človek! Kaj govoriš?

CIGAN: Govorim, kar je bilo, fant.

WÄGER: Bil je nemški vojak?

CIGAN: Ne spoznam se na uniforme. Bil je vojak. Prav razločno sem videl, da je bil vojak.

WÄGER: Zakaj si ga ubil?

CIGAN: Hočeš odgovor?

WÄGER: Jasno! Jasno! Zakaj si ga ubil?!

CIGAN: Povedal ti bom zakaj. Bilo mi je lažje, ko sem ga videl mrtvega.

Koraki, tresk vrat.

V.

POSCH: To je, kar imenujem . . . prismojenost.

CIGAN: Nisem vedel, da vam je ime gospod Poč.

POSCH: Glava me boli od tebe, cigan. Glava. Rečem ti, glava.

CIGAN: To je od vina. Kolikim sodom ste izbili dušo?

POSCH: Poznal sem cigana. Poznal sem cigana, ki se je vedel predrzno kot ti. Iztegoval je svoj jezik. In potem ga je iztegnil tako daleč, da ga več ni mogel potegniti nazaj. Veš, kaj se mu je zgodilo? Obesil sem ga na prvo drevo. Svojeročno. Obesil sem ga na drevo.

CIGAN: Jaz pa sem poznal . . .

POSCH: Kdoooo! . . . te je kaj vprašal? Ko jaz govorim, ti molčiš, jasno? Jasno! Zdaj pa se lepo zberi in zini. Major Ziegler. Kje je major Ziegler? Vstal boš, vzal boš svoje zaudarjajoče galoše in peljal nas boš. K majorju Zieglerju.

CIGAN: Prej si moram posušiti noge.

POSCH: Posušiti si moraš noge. Človek . . . cigan . . . a se mar . . . se mar igraš z menoj? To je . . . to je brez smisla. Močan sem. To je kot bi grizel v debelo preprogo. Ne boš se igral z menoj. Vstal boš in nam pokazal pot!

CIGAN: O tem bi se dalo kaj reči.

POSCH: Nisem še na koncu. Kot vidiš, še nisem na koncu. Imam dva dobra vojaka. Vsak čas lahko primem Zieglerja. In pet drugih. Ta dva sta odlična vojaka. Posebno eden, ta mora biti za dva, kajti po njegovi zaslugi eden manjka. Ti boš pokazal pot. Jaz nisem bedak. Ne, bedak pa nisem. Posch nikdar ni bil bedak. Ideje, in tako dalje . . . Brrr! Kaj pa govorim! Vse skupaj je brutalno jasno. Mar ni? Človek je biološko bitje. Predvsem biološko. Potešiti si mora glad. Potešiti si mora žejo in slo po ploditvi. To je vse. Vse drugo je izmišljeno. — A je začelo deževati? A ni začelo deževati? Oziroma snežiti?

KIRSCHBAUER: Ne, gospod major. To je rosa na oknu.

POSCH: Ohrani svoje opazke zase. Kaj! Če te nič ne vprašam. Cigan nas bo zdaj peljal po Zieglerja.

CIGAN: O tem bi se dalo kaj reči.

POSCH: Še zmeraj si nisi nataknil galoš. Reci mu, naj si natakne galoše. — Kaj? A mar misliš, da sem pijan? Kaj? A me slišiš! Kje je major Ziegler?

CIGAN: Poslušaj, Poč, povedal ti bom, kaj hočem za Zieglerja —

POSCH: Ti ciganski zmazek ti, ti cig —

CIGAN: — zanj hočem deset litrov vina, pet flaš šnopsa in tisti debeli plašč, ki visi na steni, in tvoje tople škornje, in veš, kaj še hočem zanj: tvojo pištolo, in hočem tisto puško, ki jo drži v rokah tisti mozoljasti; in veš, kaj še hočem za njega, tvojo obleko, in ti lahko vzameš mojo, in veš, kaj še hočem: da vzameš gospodarja te hiše proč,

kamorkoli, in me pustiš tu, kot lastnika hiše. In veš, kaj še hočem? Tistega mozoljastega tam, da mi nalaga na ogenj.

POSCH: Pripoveduješ to meni?!

CIGAN: Pripovedujem tebi. Ti hočeš Zieglerja. Mar hočeš? Prav. Imel boš Zieglerja. A daj mi, kar hočem.

POSCH: Cigan, smrt ti je blizu!

CIGAN: Tebi je bliže.

POSCH: Poslušaj! — daj... ne onegavi se! Pogovoriva se po človeško, udariva si v roke. Ti veš, kje je Ziegler. Mar ne veš! Povej no. Daj, zini!

CIGAN: Najprej mi daj prinesiti liter vina. Tistega, ki si ga bil lokal sam.

POSCH: Cigansko ti mater! — Verdamm! Kirschbauer! Pojdi v klet. Pri-nesi pletenko. In če potem ne zine, mu s škornjem stopim na jezik.

Koraki, vrata.

Cigan, ne igray se predolgo! Rečem ti samo to: ne igray se predolgo! To je brez smisla. A veš, kaj si? Ti si lišaj. Ti si hudobna lisica. A z menoj... rečem ti... to je brez smisla. To je, kot bi grizel v debelo preprogo. — Kje je Ziegler?

CIGAN: Najprej vino.

POSCH: Kaj pa, če mi je prav malo mar za Zieglerja? In te bom lepo zdajle na mestu počil? Kaj?

CIGAN: Ne boš. Poslali so te, da ga najdeš. Potrebujejo ga, tvoji tam.

POSCH: Kaj pa ti veš, kaj je kaj!

CIGAN: Voham.

POSCH: Tudi jaz voham. Tvoj smrad.

CIGAN: Slišim. Travo slišim rasti.

POSCH: Jaz pa slišim, kako se za pečjo pariyo miši.

CIGAN: Ne verjameš? Rečem ti, slišim stvari, ki jih nihče ne sliši. Govorim z živalmi. Govorim z drevesi. Pred nedavnim se mi je dogodila čudna stvar: govoril sem s svojo mrtvo ženo.

POSCH: Govoril je s svojo mrtvo ženo! (*Zaupno.*) Poslušaj, Wäger, povej mi, kdo je blazen tukaj, on ali jaz?

CIGAN: Naj ti povem. Povedal ti bom. A ti naj povem?

POSCH: Wäger! Poslušaj! Povedal bo, kako je govoril s svojo mrtvo ženo. Kdo je trezen tukaj in kdo je pijan? Ha? Ho! Ho ho ho! Jaz nisem bedak. Posch ni bedak. Jaz... nee! Jaz sem priseben. Priseben.

CIGAN: Povedal ti bom. Vama obema. Bilo je to zimo, vidiš, in dogodila se mi je ta čudna stvar. Sneg je še krepko ležal na tratah, in šel sem skozi gozd, tako na slepo, šel sem skozi gozd in sem mislil sam pri sebi: morda bom naletel na to zverino in jo bom ubil.

POSCH: Jaz sem priseben!

CIGAN: Naj ti povem. Bil je pošasten veter, v krošnjah nad mano, in tako je hreščalo, da je bila šuma podobna potresu. In sem tako šel in sem govoril sam s seboj, kajti navadno govorim sam s seboj, pa ne zato,

ker bi bil usekan, ampak zato, ker mi je to všeč in se rad pogovorim s pametnim človekom. In sem rekel sam sebi: na vzhodu se je začelo svetlikati. Sneg je začel kopneti z ihto, sem rekel sam sebi. Nato sem rekel: ne, človek, svetlikanje ni svetlikanje, sem rekel. To so odsevi ognja. Od vzhoda gre vojska. In tedaj, človek, rečem ti, tedaj se je pojavil ta glas, rahlo šepetajoč, lebdeč v zraku, in je ponovil za mano: to so odsevi ognja, od vzhoda gre vojska. Zmrazilo me je v kosteh, in lasje so mi šli pokonci, kajti tam ni bilo nikogar. Pa sem zavpil, hoj! kdo govori? — a samo veter je zašumel v odgovor, in bori so zaškripali, kot bi se hoteli prelomiti. In sem šel dalje. In sem rekel sam sebi: ah, blaznost, blaznost mi je za petami. Stran. Straaan! sem zavpil. In potem, ko sem šel dalje, sem spet rekel sam sebi: sonce bo posijalo in veter bo postal topel. In spet je bil tam ta lebdeči glas in je ponovil: sonce bo posijalo in veter bo postal topel. Tedaj sem jasno doumel, da je bil to glas moje žene. Človek, to je bil glas moje žene, in zavpil sem: kaj, si to ti? — in ona je rekla: odsev požara migota kot sveča. In tedaj, človek, tedaj, sam ne vem kako, mi je bilo docela jasno, da je to glas moje žene. In sem postal skoraj nor od groze in od veselja, kajti mislil sem, da se je znenada vrnila, da je oživela, a vse je bilo čudno, kajti to je bil glas, ki je visel v zraku. In sem zavpil — ne vidim te, toda slišim te! To si ti, moja nesrečna baba! In tedaj me je vprašala s tistim plašnim glasom: ali so že blizu? Bojim se. A so že blizu? In jaz nazaj: niso še blizu, niso. Saj še ne čuješ topov. In potem ona: nebo žari, kot bi vzhajalo sonce. In jaz nazaj: ne vzhaja sonce, železo žari. In potem ona: železo in trupla. Tedaj sem zavpil: ne, žena, trupla ne žarijo, trupla ne žarijo! Potem je bila dolgo tišina, samo veter je pihal, in jaz sem sedel na štoru in čakal, kajti vedel sem, da se bo glas povrnil. In potem, človek, sva se pogovarjala, in slišal sem jo, kot lahko slišim vas, a nisem je videl. Vprašala me je: bomo čakali, da pridejo? In jaz: ne, žena, premaknili se bomo, ko skopni največji sneg. In ona očitajoče: ves čas obljubljaš! In jaz nazaj: ne moremo, ženska, vse poti so zaprte. In srce se mi je stisnilo. Srce se mi je stisnilo, kajti moja krivda je bila, da se je vse to zgodilo. Moja krivda. In sem ji rekel: zadnje noči sploh ne spiš več. In ona: bolečina v želodcu. In jaz: prinesel sem ti krompir in suhe slive. In ona: zmeraj boli, tudi če kaj pojem. Potem, človek, je znova veter pljusnil čez njen glas, a ne za dolgo, kajti kmalu je znova rekla, ne vem natančno, a spominjam se, da je rekla nekaj o svoji mladosti. Takrat, je rekla, so bili zlati časi, spominja se, kako je sedela v travi in pletla vence iz rož, in iz kotla pri hiši se je kadilo. In sem jo tolažil: nikdar ni bilo boljše, žena, nikdar ni bilo boljše. To so sanje, to se ti le dozdeva. In potem je rekla, in človek, spominjam se vsega natančno, še zdaj slišim ta glas, govorila je o volku, o tej zverini. Ponoči se mi je sanjalo, da zunaj praska po vratih, je rekla. Bila sem sama. Pogledala sem skozi okenček. Stal je pred vozom v snegu in gledal naravnost vame, glavo

je držal čudno pokonci. Imel je velike zelene oči, kot bi bil bolan, in imel je dolgo dlako. Tako je rekla. In jaz sem odvrnil: morda se ti ni sanjalo, morda si ga videla zares. In ona: potem je spodvil rep in izginil. In jaz sem zavpil: ubil ga bom! In bil sem odločen, in sem ponovil: ubil ga bom! Tedaj pa, človek, tedaj je njen glas oslabil, in njene zadnje besede, ki sem jih razločil, so bile: strah me je, strah me je. In potem, človek, je glas izginil in veter je znova zabučal, kot bi hotel vse podreti. In jaz sem blazen zavpil: mar te ni, žena moja? In ni bilo odgovora, samo ta veter, in potem mi je prišlo v oči in v glavo in v srce, da je vse privid, in sem si rekel: mrtva si, jaz sem blazen, mrtva si, jaz sem blazen! In sem rekel: ubili so te. Ubili so te. In, vidiš, privid je izginil, in tam sem stal, in vse mi je bilo jasno. Bila je mrtva. Že dolgo je bila mrtva, ubila sta jo dva švabska vojaka. Pol za šalo, takole mimogrede. Vidiš. In tedaj sem zavpil, kot nor sem zavpil: Švabi, Švabi, Švabi! In sem zavpil, in še vpijem, tudi zdaj vpijem: Mrhovinarji! In sem rekel, in rečem še zmeraj: Pošasti iz pekla! Demoni! In sem vas preklel, in prekletstvo nad vas tudi zdaj! Naj vam tisočeronogi in stoglavni črv vzame tek iz trebuhov, naj vam zamasti ušesa, naj vas meče po tleh v krčih in naj vam rova v čeljustih, da boste zevali od gorja! In naj vas črna krota ošprica s svojo slino, naj vam ohromi ude in jezike in oči, in naj vam zgrijejo jetra in naj žolč priteče v curkih iz vas! In naj vam kača z razklanim jezikom izsrka plodila do mlahave kože! Če ne ... če ne ... potem bo vaš sodnik ta moja roka. Moja roka ... (*Glas se mu zlomi.*) ... Moja roka ... moja roka ...

VI.

POSCH: Kje je Kirschbauer tako dolgo?

WÄGER: Ne vem.

CIGAN: Ubil sem ga.

POSCH: Kaj pravi?

WÄGER: Ubil ga je.

CIGAN: Z gorjačo sem ga trikrat udaril po glavi.

POSCH: Koga je ubil?

WÄGER: Majorja Zieglerja.

CIGAN: Ležal je v snegu. Imel je prav takšno suknjo. Prav takšne gumbce.

POSCH: Ubil je majorja Zieglerja?

WÄGER: Da, gospod Posch.

POSCH: Jaz nisem gospod Posch! Jaz sem gospod major. Gospod major Posch!

WÄGER: Da, gospod major.

CIGAN: Z gorjačo sem ga petkrat udaril po glavi.

POSCH: Kje je Kirschbauer tako dolgo?

WÄGER: Grem pogledat.

POSCH: Neee! — Ostani tu! Vzemi pištolo! Vzemi pištolo! Obrni jo v tistega človeka. Tako. Obrni jo v tega človeka. — Ubil je Zieglerja?

WÄGER: Da, gospod major.

POSCH: Zakaj je potem prišel sem? Ubil ga je. Zakaj se je vrnil? — Vprašaj ga, zakaj se je vrnil.

WÄGER: Zakaj si se vrnil? — Hej!

CIGAN: Ne boste me. Tudi ti me ne boš. Ti imaš človeški obraz, bled si kot izgladovan pop, in morda si bil pop, a ne boš me! Tudi ti si njihov. Vsi vi. Vsi ste enaki. Ne boste me. Ne boste me.

WÄGER: Zakaj si se vrnil?

CIGAN: Mar veš, zakaj? Veš, zakaj? Ker vam želim smrt. Želim vam smrt. In mrtvi boste še preden pade mrak. Na poti so. Niso več daleč. Prišel sem nazaj, da bi vas zadržal tu, dokler ne pridejo. Prišel sem nazaj, da bi vas zadržal. In zdaj vem, da so tu. Slišal sem strele. Slišal sem jih. Vi jih niste, nobeden jih ni. Vi imate zamaščena ušesa. Toda jaz sem jih slišal. Pred pol ure. Jaz slišim travo rasti. Jaz sem živel v gozdu. In tukaj so.

WÄGER: Pravi, da so Rusi.

POSCH: Saj jih čakamo! Mar nas hoče strašiti z Rusi?

CIGAN: Mar veš, kaj bodo storili s tabo? Odrezali ti bodo nos in ušesa in odsekali ti bodo vsak prst posebej, in v tvoj debeli trebuh bodo metali nože. In veš, kaj še bodo storili —

Vrata.

KIRSCHBAUER: (*Zadihan.*) Gospod major! Slišal sem!

POSCH: Slišal si kaj?

KIRSCHBAUER: Strel!

POSCH: Kakšen strel neki?

KIRSCHBAUER: Gospod major . . . slišal sem strel . . . slišal sem . . .

POSCH: Zvoni ti v ušesih, Kirschbauer.

KIRSCHBAUER: Ne, gospod maj—

POSCH: Aaaaah, ne prepevaj!

KIRSCHBAUER: Gospod major, sli—

Zunaj, rafal iz strojnice.

Kratka tišina.

CIGAN: Jaz sem jih slišal. Pred pol ure. Jaz slišim travo rasti.

POSCH: Tvojo cigansko mater!

Koraki. Tresk vrat.

Rafal, podoben prvemu.

CIGAN: Slišal sem jih pred pol ure. Tu bodo v nekaj minutah. Smrt ne pešachi. Ne. Smrt jaše hitrega konja!

Grotesken smeh.

Vrata. Posch se vrne.

POSCH: Prihajajo! Črne postave vidim v snegu!

Vrata se sunkovito odpro.

ZIEGLER: Niti koraka! (*Mrtva tišina.*) Smrt je bila ves čas tu. Za vse vas.

Mrtva tišina.

POSCH: Ziegler!!!

ZIEGLER: Da se mi nihče ne zgane! Niti kretnje! (*Se približa.*) Smrt je bila tu, preden ste vi prišli. Skrivala se je na podstrešju. Videla je, kdaj ste prišli. Poslušala je vaše besede skozi tanko streho stropa. In zdaj je prišla dol, da vas . . . vzame!

POSCH: Ziegler, poslušaj . . . Da se razumemo —

ZIEGLER: Docela se razumemo, Posch! Ti si bil poslan, da me najdeš. Zdjaj si me našel. Toda orožje je v moji roki, in ti si na slabšem.

(Zunaj rafal.)

POSCH: Po besedah tegale . . . cigana . . . si mrtev!

ZIEGLER: Kot vidiš, nisem. Tvoj cigan, ki si mu velikopotezno zaupal, da me najde, je moral ubiti koga drugega.

POSCH: Ziegler . . .

ZIEGLER: Nimam dosti časa, Posch.

POSCH: Ziegler! . . . poslušaj . . . bodi uvideven . . . Ne razumi napak. Res sem te hotel najti, a ne zato, da bi te vrnil. Moj trden namen je bil, da se . . . prostovoljno predam Rusom. Prav zdaj je bil moj trden namen, da se predam Rusom. Čakal sem jih. In tu so, in moj namen je bil —

ZIEGLER: Posch!

POSCH: Ja . . .

ZIEGLER: Kaj te je tako zaslepilo? Vojska, ki gre proti hiši, je nemška vojska. (*Tišina.*) O Rusih še ni sledu. (*Tišina.*)

POSCH: Ne . . .!

Zunaj rafal strojnice . . .

ZIEGLER: Kot vidiš, moram pohiteti. Žal mi je zate, Posch. Žal mi je za tvojo kompanijo. Nesreča vas je postavila pred mojo cev.

POSCH: Ziegler — (*V sobi rafal iz brzostrelke.*) — Zieg . . .

Jek.

Drugi rafal. Tretji rafal.

Padci trupel. Kratka tišina.

Nato koraki.

Vrata se zapro. Druga se odpro.

Zavijanje zimskega vetra.

Koraki zagazijo v zamrznjeni sneg.

Škripanje slabi in ugasne v tišino.